מִדְּרַבָּנָן (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קצ״ט (סעיפים ו-ז) בְּעִנְיַן זִמּוּן שְׁלָהֶם): **ב** (ד) [ב]קָטָן חַיָּב מִדְּרַבָּנָן כְּדֵי לְחַנְּכוֹ. (ה) וְהַהִיא דְּבֵן מְבָרֵךְ לְאָבִיו, (ו) כְּשֶׁלֹּא אָכַל הָאָב כְּדֵי (ז) שְׁבִיעָה (ז) שָׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן:

ב (ד) קָטָן חַיָּב מִדְּרַבָּנָן כְּדֵי לְחַנְּכוֹ: [ב] שם בִּגְמָרָא (ע״ב).

קפז דִּיּוּקִים בְּנֻסַּח בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. וּבוֹ ד׳ סְעִיפִים:

א (א) [א]יֵשׁ אוֹמְרִים ׳בָּרוּךְ מַשְׁבִּיעַ לְרָעֵבִים׳, וְאֵין לְאָמְרוֹ, (ב) וְהַמּוֹסִיף גּוֹרֵעַ. וְאִם [ב]אָמַר בִּמְקוֹם בִּרְכַּת הַזָּן, ׳בָּרוּךְ רַחֲמָנָא (ג) מַלְכָּא מְאָרֵיהּ דְּהַאי פִּתָּא׳ (ג) (ד) יָצָא, [ג]וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיַּחְתֹּם ׳בָּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּזָן כּוּלָּא׳: **ב** בִּבְרַכַּת הָאָרֶץ, לְהָרַא״שׁ (הוי״ד כמוכ) לֹא יֹאמַר שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה וְכוּ׳ (ה) בְּרִית וְתוֹרָה, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר עַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ, וְדִי בְּפַעַם אֶחָד. וְהָרַמְבַּ״ם (סדר תפילות נוסח ברכת המזון) חוֹלֵק.

א טור. ב בְּרָכוֹת מ׳ (ע״ב). ג הַרַשְׁבָּ״א שָׁם (ד״ה והא).

בְּאֵר הֵיטֵב

ב (ג) שְׁבִיעָה. וַאֲפִלּוּ גַּם הַבֵּן לֹא אָכַל כְּדֵי שְׂבִיעָה דְּהֵנֵי תְּרֵי דְּרַבָּנָן, אֲפִלּוּ הָכִי מוֹצִיא לְאָבִיו. כֵּן מַשְׁמַע סוֹף פִּסְחִים (קסז״ב). וְהַתּוֹסָפוֹת סוֹף פֶּרֶק ב׳ דְּמְגִלָּה (יט: ד״ה ורבי) חוֹלְקִין, וְכֵן כָּתַב הָאֲגֻדָּה (מגילה סי׳ כב), וּמַשְׁמַע שָׁם דְּזֹקֶא בִּמְגִלָּה דִּינָא הָכִי. וּפְשׁוּט דְּקָטָן אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה. מִגֵּן אַבְרָהָם (סק״ג):

א (ג) יָצָא. בְּדִיעֲבַד וְלֹא לְכַתְּחִלָּה כְּלָל כִּי אִם לְקַטָּנִים פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה שָׁנָה. בַּ״ח (סי׳ קצב ס״ק). דְּבָרִים הָרְאוּיִים לִנְהֹג בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן: שְׁאָתָה זָן כְּמַ״ץ תַּחַת הַשִּׁי״ן. אֲנַחְנוּ מוֹדִים לְךָ וְלֹא אָנוּ, דְּאָנוּ הוּא לְשׁוֹן אֲגִינוּת. בְּפִי כָּל חַי, וְלֹא בְּפֶה. רַעֲנַ״א בְּשָׁנָ״א תַּחַת הָרֵי״שׁ וְלֹא בְּחוֹלָ״ם. וּזְנֵנוּ בְּמִלְאפּוּ״ם. וְאֵין לוֹמַר אַל בְּכָל יוֹם, רַק בְּכָל יוֹם. טַ״ז סִימָן קפ״ט (סק״ב). הוּא הַטּוֹב לָנוּ הוּא מֵטִיב לָנוּ וְהוּא יֵיטִיב לָנוּ. וְרַשַׁ״ל כָּתַב דְּיֹאמַר הוּא הָרֵי״שׁ וְלֹא בְּחוֹלָ״ם. וְאֵין לוֹמַר אַל בְּכָל יוֹם, רַק בְּכָל יוֹם. טַ״ז סִימָן קפ״ט (סק״ב). הוּא הַטּוֹב לָנוּ הוּא מֵטִיב לָנוּ וְהוּא יֵיטִיב לָנוּ. וְרַשַׁ״ל כָּתַב דְּיֹאמַר הוּא הַטּוֹב מֵטִיב יֵיטִיב לָנוּ, עַיֵּן מִגֵּן אַבְרָהָם סִימָן קפ״ט (סק״א). וְכָל טוֹב וּמֵכֵל טוֹב בִּמְלֹאפּוּ״ם. וְיֹאמַר מַאַת ה׳, יִדְקְדֵק בְּמִלַּת מַאַת. יֹאמַר וּמְצָא חֵן וְלֹא וְנִמְצָא חֵן. וּבְשַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹמַר מִגְדּוֹל, וּבְחֹל מְגַדֵּיל, דְּחוֹלָ״ם מָלֵךְ גָּדוֹל וְחֵיָ״ק בְּלִי יו״ד מָלֵךְ קָטָן, וְסִימָנֵךְ ׳חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא׳ (ישעי״ה א יג), רוֹצֶה לוֹמַר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּנְּבִיאִים. עַיֵּן עֲטָרַת זְקֵנִים סִימָן קפ״ט (ס״א). לֹא חִסַּר לָנוּ, בְּחֵיָ״ק תַּחַת הַחֵי״ת. אַל יַחְסֵר לָנוּ, בְּשִׁנָ״א תַּחַת הַיּו״ד וּפַ״ח תַּחַת הַחֵי״ת וְצֵ״ירֵי״ תַּחַת הַסָּמֶ״ךְ. וּשְׁלַ״ה (שער האותיות קדושת האכילה) כָּתַב לוֹמַר חֶסֶר לָנוּ וְאַל יַחְסֵר, שֶׁהַנְּקֻדּוֹת עוֹלִין כְּמִנְיַן לֶחֶם. בְּבִרְכַת בַּעַל הַבַּיִת אִם הוּא לְבַדּוֹ יֹאמַר וְנֹאמַר אָמֵן, וְאִם יֵשׁ אֲחֵרִים יֹאמַר וְאִמְרוּ אָמֵן. וְיֹאמַר בְּכֹל מִכֹּל כֹּל, הַכֵּ״ף דִּגְרוֹשָׁה. אִם יֵשׁ שְׁנֵי שֻׁלְחָנוֹת מְפֻשָּׁ וְעַל כָּל אֶחָד יוֹשְׁבִים בְּנֵי בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמָן יֹאמַר עַל שֻׁלְחָנוֹת אֵלּוּ, אֲבָל אִם מְסִבְּרִין הַדַּפִּין עַל שֻׁלְחָנוֹת הַרְבֵּה כְּמוֹ בְּסְעֻדּוֹת גְּדוֹלוֹת הֲרֵי כְּמוֹ שֻׁלְחָן אֶחָד. אֲבִי מוֹרִי וְלֹא אַבָּא. יֵשׁ לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר הָרַחֲמָן. עַיֵּן אַחֲרוֹנִים. וְנַיֵּן בְּסֵפֶר אֵלִיָּה רַבָּה (סק״א) שֶׁתִּקֵּן כָּל הַנִּסְחָאוֹת בִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן]:

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

אַף שֶׁלֹּא נִטְּלוּ חֵלֶק בָּאָרֶץ. וְעַיֵּן בִּבְרֵכִי יוֹסֵף (סק״ג) מַה שֶּׁכָּתַב לְיַשֵּׁב לְשׁוֹן הַלְּשׁוֹן לְמוֹדִים (סי׳ קא), וְעַיֵּן בְּכַפּוֹת תְּמָרִים דַּף ל״ד (סוכה לה. בתוס׳ ד״ה באשכח) וּבְתְשׁוּבַת שִׁי לְמוֹרֶ״ה סִימָן נ״ד עַיֵּן שָׁם, וּבִבְרֵכִי יוֹסֵף כָּתַב שֶׁלֹּא זָכְרוּ רְאִיַּת הָרַמְבַּ״ן מֵהָא דְּרַב חִסְדָּא בְּרִיךְ עַיֵּן שָׁם, וְרוֹצֶה לוֹמַר דְּרַב חִסְדָּא הָיָה כֹּהֵן כִּדְאִיתָא בְּכַפָּה דּוּכְתֵּי:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

[מִגֵּן אַבְרָהָם (סק״ב)], וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ״ם פֶּרֶק ה׳ מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת (ה״א). כָּתַב בְּשַׁעַר אֶפְרַיִם (סי׳ יא) אִשָּׁה שֶׁאָכְלָה כְּדֵי שְׂבִיעָה וְנִסְתַּפְּקָה אִם בֵּרְכָה חַיֶּבֶת לְבָרֵךְ עַיֵּן שָׁם טַעֲמוֹ, וְכֵן הִסְכִּים בְּחַיֵּי אָדָם (ח״א כלל מז ס״ב) וּבְמָגֵן גִּבּוֹרִים (אלף המגן סק״ב), אֲבָל בְּחִדּוּשֵׁי רַבִּי עֲקִיבָא אִיגֶר וְכֵן בְּבִרְכֵי יוֹסֵף (סק״ד) פָּסְקוּ שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ, וְכֵן מְצַדֵּד בְּפְרִי מְגַדִּים (א״א סק״א), וּמִכָּל מָקוֹם נִרְאֶה דְּהָרוֹצֶה לְסָמֹךְ עַל דַּעַת שַׁעַר אֶפְרַיִם וְסִיעָתוֹ אֵין לְמַחוֹת בְּיָדוֹ, וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ד״ה אלא):

ב (ד) קָטָן חַיָּב מִדְּרַבָּנָן. הֵיכִי: (ה) וְהַהִיא דְּבֵן וְכוּ׳. רְצוֹנוֹ לוֹמַר הֵהִיא דְּאִיתָא בְּגֶמָרָא (כ״ו) דְּבֵן קָטָן מְבָרֵךְ וּמוֹצִיא אֶת אָבִיו בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן (ג) כְּשֶׁאֵין יוֹדֵעַ לְבָרֵךְ: (ו) כְּשֶׁלֹּא אָכַל הָאָב כְּדֵי שְׂבִיעָה. אֲבָל אִם אָכַל כְּדֵי שְׂבִיעָה שֶׁחַיָּב לְבָרֵךְ מִן הַתּוֹרָה, אֵין בְּנוֹ קָטָן שֶׁמְּחַיֵּב רַק מִדְּרַבָּנָן יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ. וְכָתְבוּ הָאַחֲרוֹנִים דְּקָטָן אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה, דְּשֶׁמָּא מִדְּאוֹרַיְיתָא חַיָּבֶת: (ז) שֶׁאֵינוֹ חַיָּב וְכוּ׳. וְאִם גַּם הַבֵּן לֹא אָכַל כְּדֵי שְׂבִיעָה דְּהֵנֵי תְּרֵי דְּרַבָּנָן אִם מוֹצִיא לְאָבִיו, יֵשׁ דַּעוֹת בֵּין הַפּוֹסְקִים, (ד) [א]וְיֵשׁ לְהַחְמִיר:

א (א) יֵשׁ אוֹמְרִים בָּרוּךְ וְכוּ׳. הֵינוּ שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת לוֹמַר קֹדֶם הַתְּחִלַּת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן: (ב) וְהַמּוֹסִיף גּוֹרֵעַ. דְּאֵין לְהוֹסִיף עַל מַטְבֵּעַ שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים. (ג) לֹא יֹאמַר ׳כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ עִמָּנוּ׳, כִּי חֲסָדָיו הֵם עִם כָּל חַי. (ג) שֶׁאַתָּה זָן, כְּמַ״ץ תַּחַת הַשִּׁי״ן. ׳אֲנַחְנוּ מוֹדִים׳ וְלֹא ׳אָנוּ׳, דְּ׳אָנוּ׳ הוּא לְשׁוֹן אֲגִינוּת. ׳בְּפִי כָּל חַי׳, וְלֹא ׳בְּפֶה׳. [ג]׳רַעֲנַ״א׳ בְּשִׁנָ״א תַּחַת הָרֵי״שׁ וְלֹא בְּחוֹלָ״ם. וּבְסִידּוּר כָּתַב לוֹמַר בְּחוֹל רַעֲנַ״א בְּשוּ״א תַּחַת הרי״ש וּבְשַׁבָּת רוֹעֲנוּ בְּחוֹלָ״ם. וְכֵן כָּתַב לוֹמַר זוֹנֵנוּ בְּחוֹלָ״ם אֲפִילוּ בְּחוֹל. **ג** וּבְשוּ״ע הָרַב (סי״ט) כָּתַב: יֵשׁ נוֹהֲגִים לוֹמַר לֹא חִיסַּר לָנוּ וְאַל יַחְסֵר לָנוּ, וְיֵשׁ נוֹהֲגִים לוֹמַר לֹא חָסַר וְאַל יָחְסַר. וּבְסִידּוּר כָּתַב: לֹא חָסַר וְאַל יָחְסַר.

ב (ג) עוֹלַת תָּמִיד (סק״ד) וּמָגֵן אַבְרָהָם (סק״ג), וְכֵן מַשְׁמַע בְּתוֹסָפוֹת מְגִלָּה י״ט (ד״ה ורבי) וּבְאוֹר זָרוֹעַ (ח״א סי׳ קצח), וְדִלְא כְּלִבּוּשׁ, וְעַיֵּן בְּאֵלִיָּה רַבָּה (סק״ג) עַמּוּד ב׳. **ד** שֶׁכָּתַב תַּיְרוּצָא דְּאַקְשֵׁר דְּגַם הַלְּבוּשׁ מוֹדֶה בָּזֶה: (ג) רַשַׁ״ל (ד״ה מברך): (ד) שֶׁכֵּן הוּא דַּעַת הַתּוֹסָפוֹת מְגִלָּה י״ט (שם) וְאוֹר זָרוֹעַ (שם) בְּשֵׁם רַ״י שִׁירְלֵיאוֹן וְרַ״ן בִּמְגִלָּה שָׁם (ו: ד״ה מתני׳) שֶׁכָּתַב שֶׁכֵּן עִקַּר, וּבִפְרָט דַּעַת הָרַמְבַּ״ן (סלחות יב. ד״ה אמר) דְּסִכְּרָא לֵיהּ דְּקָטָן גָּרַע מִשְּׁאָר חִיּוּבֵי דְּרַבָּנָן דְּאֵין עֲלֵיהֶם חִיּוּב כְּלָל רַק הָאָב מְחַיֵּב לְחַנְּכוֹ:

א (ה) טוּר: (ב) אַחֲרוֹנִים: (ג) מָגֵן אַבְרָהָם לְעֵיל בְּסִימָן קס״ז (סק״כ כב): (ד) גְּמָרָא (סי״ג). **אֲבָל שְׁאָר בְּרָכוֹת צָרִיךְ לוֹמַר, וְאִי לֹא אָמַר יָחֵד הַבְּרָכוֹת אִי מְעַכֵּב גַּם לָזֶה שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא כְּלָל עַל יְדֵי זֶה אוֹ לֹא, עַיֵּן לְקַמָּן בְּסִימָן קצ״ד סָעִיף קָטָן י״ג וּבְשַׁעַר**

הַזִּיּוּן שָׁם (סק״י): (ס) עַיֵּן בְּחִדּוּשֵׁי רַבִּי עֲקִיבָא אִיגֶר שֶׁהֵבִיא מִפִּלְחָמוֹת (ו: ד״ה אמר הכותב כבדו) דְּסִכְּרָא לֵיהּ הָכִי: (ו) אֵלִיָּה רַבָּה (סק״ב) וְהַגְּרַ״ז (סי״ד), **וְהַיְינוּ לִילָדִים קְטַנִּים פְּחוּתִים מִשְּׁמוֹנֶה שָׁנָה**, דִּלְא כְּבֶ״ח (סי׳ קצב ס״ז) שֶׁהִצְרִיךְ לְהוֹסִיף בְּאָמְצַע, עַיֵּן שָׁם בְּאֵלִיָּה רַבָּה: (ז) הַגְּרַ״ז (שם). **וּבְנִדְאֵי דִּכְן הוּא דְּצָרִיךְ לַחֲתֹם גַּם בְּיֵתֶר הַבְּרָכוֹת**, וּלְפָלֶא עַל הַמָּגֵן אַבְרָהָם (ריש הסימן) שֶׁהִתְפִּיק בְּקַצָּרָה דִּבְרֵי הַבֵּ״ח (שם) וּמִשְּׁמַע דְּדִי בִּבְרָכָה זוֹ לְבַד, וְזֶה בְּנִדְאֵי אֵינוֹ דְּמִשְׁהֻגִּיעַ לְחִנּוּךְ צָרִיךְ לְחַנְּכוֹ גַּם בְּיֶתֶר הַבְּרָכוֹת מִצַּד מִצְוָה, בְּפֶרֶט דְּכָל הַשֵּׁשׁ רִאשׁוֹנוֹת הֵם דְּאוֹרַיְיתָא, וְאֶפְשָׁר דְּגַם הַבֵּ״ח סְבִירָא לֵיהּ הָכִי עַיֵּן שָׁם בְּסִימָן קצ״ב (ס״ו) בְּדִבְרָיו וְתָבִין, וְיֵתָכֵן דְּגַם הַמָּגֵן אַבְרָהָם סְבִירָא לֵיהּ הָכִי דִּצְרִיךְ לוֹמַר גַּם יֶתֶר הַבְּרָכוֹת הַנִּזְכָּרִים שָׁם עַיֵּן שָׁם וְהַבֵּיא דִּבְרֵי הַבֵּ״ח רַק לְהוֹרוֹת דְּלְהַבֵּ״ח לְקַטָּנִים צָרִיךְ לְכַתְּחִלָּה לְהוֹסִיף בְּאָמְצַע:

לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] וּבְשוּ״ע הָרַב (סי״ג) כָּתַב שֶׁהַקָּטָן מוֹצִיא אֶת הַגָּדוֹל אַף אִם לֹא אָכַל כְּדֵי שְׂבִיעָה. **ב]** וּבְשוּ״ע הָרַב (סי׳ קפח ס״ה) כָּתַב: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּעִנְיַן הָרִי״שׁ בְּשַׁבָּ״א שֶׁהוּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה וְרִי״א רוֹעֲנוּ בְּחוֹלָם שֶׁהוּא שֵׁם הַתֹּאַר עַל שֵׁם ה׳ רוֹעִי. אֲבָל זוֹנֵנוּ לְדִבְרֵי הַכֹּל אוֹמְרִים בְּמִלְאפּוּ״ם הַזִּי״ן שֶׁהוּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה כְּמוֹ שׁוֹבֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

הִלְכוֹת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן סִימָן קפז קפח

(הָגָה: וְדִבְרֵי הָרֹא"ש הֵם עִקָּר): **ג** (ו) [ד]**אִם לֹא הִזְכִּיר** (ז) **בִּבְרָכַת הָאָרֶץ * בְּרִית** (ג) **וְתוֹרָה, אֲפִלּוּ אִם לֹא חִסֵּר אֶלָּא אֶחָד מֵהֶם** (ח) * **מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.** הַגָּהָה: (ג) [ג] וְנָשִׁים וַעֲבָדִים לֹא יֹאמְרוּ בְּרִית וְתוֹרָה, (ט) דְּנָשִׁים לָאו בְּנֵי בְּרִית נִינְהוּ, וַעֲבָדִים לָאו בְּנֵי תּוֹרָה נִינְהוּ (כל בו (סי' נט)): **ד** [ה]**אִם לֹא הִזְכִּיר** (י) **בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.** הַגָּהָה: וְאוֹמְרִים עַל הַנִּסִּים בַּחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים קֹדֶם וְעַל הַכֹּל וְכוּ', וְאִם לֹא אָמְרוּ אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ (טור), וְעַיֵּן לְקַמָּן תרפ"ב (ס"ק). וּמִכָּל מָקוֹם יוּכַל לְאָמְרוֹ בְּתוֹךְ שְׁאָר הָרַחֲמָן, [*] וְיֹאמַר הָרַחֲמָן הוּא יַעֲשֶׂה לָנוּ נִסִּים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּיָמִים הָהֵם וְכוּ', וְהָכִי נָהוּג (כל בו (שם)):

ד שָׁם מ"ט (ע"א).
ה שָׁם בְּגְמָרָא.

קפח נֵסַח בְּרָכָה שְׁלִישִׁית, וְדִינֵי בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּשַׁבָּת, וְהַטּוֹעֶה בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. וּבוֹ י' סְעִיפִים:

א [א]**אַחַר שֶׁחָתַם בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר בִּרְכַּת עַצְמוֹ** (א) **מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִיּוּם הַבְּרָכוֹת דְּאוֹרַיְיתָא, דְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֵינָהּ דְּאוֹרַיְיתָא:** **ב** [ב]**אָמֵן זֶה יֹאמְרֶנּוּ בְּלַחַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ שֶׁבִּרְכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֵינָהּ דְּאוֹרַיְיתָא וְיִזָּלְזְלוּ בָּהּ.** הַגָּהָה: (ב) וְנִרְאֶה דְּדַוְקָא כְּשֶׁמְּבָרֵךְ לְבַדּוֹ וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר שְׁאָר בְּרָכוֹת, אֲבָל כְּשֶׁמְּזַמְּנִין עוֹנִין עָלָיו כִּשְׁאָר אָמֵן שֶׁעוֹנִין עַל בְּרָכוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, וְאַף עַל גַּב דְּהַמְבָרֵךְ עוֹנֶה גַּם כֵּן מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ נִכָּר כָּל כָּךְ הוֹאִיל וְאַחֵרִים עוֹנִין גַּם כֵּן עִמּוֹ, וְכֵן הַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ לְאָמְרוֹ בְּקוֹל רָם אֲפִלּוּ הַמְבָרֵךְ עַצְמוֹ כְּשֶׁמְּזַמְּנִים, וְאוּלַי הוּא מַהֲאי טַעְמָא:

א בְּרָכוֹת מ"ה (ע"ב).
ב שָׁם בְּגְמָרָא קָרֵב אַשׁ.

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ג [ג] וְנָשִׁים. עַיֵּן בְּאֵר הַיֵּטֵב. וּבְאֵלִיָּה רַבָּה (סק"י) הִקְשָׁה הֵרַבָּה עַל זֶה, וְעַיֵּן בְּבִרְכֵּי יוֹסֵף (סק"ג) וּבְמַחֲזִיק בְּרָכָה (סק"א) הֵבִיאוּ מִשָּׁם הַמְּאִירִי (מח: ד"ה כל) דְּאַף הַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת בְּרִית וְתוֹרָה מִידֵי דְּהָוֵי אִבְּרָכַת הָאָרֶץ כו' עַיֵּן שָׁם: **ד [בהג"ה] וְיֹאמַר הָרַחֲמָן הוּא כו'.** וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַב אֲדוֹנִי אָבִי זְקֵנִי בְּכִבּוֹד שׁוּר (שבת כא:) דְּאַף עַל גַּב דְּמוּכָח בְּבִרְכוֹת (ס.) שֶׁאֵין לְהִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּעָשֶׂה לוֹ נֵס, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁאוֹמֵר יַעֲשֶׂה לָנוּ לְשׁוֹן רַבִּים שֶׁפִּיר דָּמֵי, וְלָכֵן בַּפֶּה שֶׁאַחַר נְשִׁיאַת כַּפַּיִם לֹא יֹאמַר וְיַעֲשֶׂה לִי נִסִּים רַק וְיַעֲשֶׂה לָנוּ. וְגַם יֵשׁ לְחַלֵּק דִּכְגוֹן הַהִיא דְּמִלְתָּמָת חַשְׁמוֹנַאי שֶׁהַנִּסִּים הָיוּ דָּרְכָּן טֶבַע הָעוֹלָם לֹא הָיָה תְּפִלַּת שָׁוְא, אֲבָל צָרִיךְ לְהַזְהֵר מִלְּהִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּעָשֶׂה לוֹ נֵס הַיּוֹצֵא מִדֶּרֶךְ טֶבַע הָעוֹלָם, וְאֵין רְאָיָה מֵעוּבְדָא (תענית כה.) דְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא דְּרַב גּוּבְרֵיהּ וְעַל דֶּרֶךְ (איוב כב כח) 'וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם' עַיֵּן שָׁם:

בְּאֵר הַיֵּטֵב

ג (ג) וְתוֹרָה. אִם לֹא אָמַר בָּהּ הוֹרָאָה תְּחִלָּה וְסוֹף מַחֲזִירִין אוֹתוֹ: (ג) **וְנָשִׁים.** וְעַכְשָׁו אוֹמְרִים הַנָּשִׁים. עַיֵּן מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ג):

בְּאוּר הֲלָכָה

וַדַּאי מִדְּאוֹרַיְיתָא, עַיֵּן בְּבַעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת (הלכות ברכות פ"ג) שֶׁהִשְׁמִיט כָּל הַסּוּגְיָא וְלֹא הָעֱתִיק אֶלָּא מַה דְּקָאָמַר בְּרֹאשׁ הַסּוּגְיָא פְּשִׁיטָא קָא מַשְׁמַע לָן עַיֵּן שָׁם, אֲלָמָּא דְּסִבְירָא לֵיהּ דְּהוּא דְּאוֹרַיְיתָא, וְכֵן מוּכָח בְּרִי"ף (יב.) עַיֵּן שָׁם הֵיטֵב וּכְמוֹ שֶׁהֵעִיר כְּבָר הָרַמְבַּ"ן בְּמִלְחֲמוֹת (ד"ה אמר) וְכֵן הוּא דַּעַת רַב הָאִי גְּאוֹן מוּבָא שָׁם בְּמִלְחֲמוֹת, וְכֵן הֵבִיא שָׁם מִשָּׁם יֵשׁ גְּאוֹנִים עַיֵּן שָׁם, וְכֵן הִסְכִּים שָׁם הָרַמְבַּ"ן בְּצַעְמוֹ וְכֵן הוּא דַּעַת הָרַאֲבַ"ד (בתשובה סי' יב) וְהִסְכִּים גַּם כֵּן הָרַשְׁבָּ"א (ד"ה אלא) לָזֶה, וְכֵן הוּא דַּעַת הָרִיטְבָּ"א [הַמְכַוָּנָה לְהָרַשְׁבָּ"א] סָכָה ל"ח (ע"א ד"ה גמרא) וְכֵן הוּא גַּם כֵּן דַּעַת הָרַ"ן (יט. ד"ה גמ') שָׁם, וְעַל כֵּן **נִרְאֶה לַעֲנִיוּת דַּעְתִּי דְּהַסּוֹמֵךְ עַל דַּעַת הַשַּׁעַר אֶפְרַיִם** (סי' יא) **וּשְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים הַמַּצְרִיכִין לְהָאֲשָׁה לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ לֹא הִפְסִיד,** דְּכָלְאוֹ הָכִי דַּעַת הָרִאשׁוֹנִים הַנַּ"ל דְּחַיְכַת בְּנַדַּאי מִדְּאוֹרַיְיתָא:

ג * בְּרִית וְתוֹרָה, אֲפִלּוּ לֹא חִסֵּר וְכוּ'. אֵיתָא בַּשַּׁ"ס (סט.) **צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר בָּהּ הוֹרָאָה תְּחִלָּה וְסוֹף, וְהַפּוֹתֵחַ לֹא יִפְתּוֹחַ מֵאַחַת, וְכָל הַפּוֹתֵחַ מֵאַחַת [פָּרוּשׁ שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם,** כֵּן אֵיתָא בְּרֹאשׁ (פ"ז סי' כב)] **הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה וְכוּ',** וְכָל שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר בְּרִית וְתוֹרָה בִּבְרָכַת הָאָרֶץ וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד בִּבְוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. **וּמִשְּׁמַע** מִלְּשׁוֹן זֶה בְּפִשִׁיטוּת דְּבָרֶיהָ שֶׁלֹּא אָמַר הוֹרָאָה, **נִהְיֶה דַּעֲבַד שֶׁלֹּא כְּהָגֵן וְהָוְיָא מְגֻנֶּה מִכָּל מָקוֹם יָצָא בְּדִיעֲבַד יְדֵי חוֹבָתוֹ,** וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר מַעֲשֶׂה רוֹקֵחַ (פ"כ ה"ג) וּבְשֻׁלְחָן עָרוּךְ הַגְּרִ"ז (ס"ד). וְדִבְרֵי הַפֹּגֵן אַבְרָהָם (סק"כ) שֶׁכָּתַב בְּהִפּוּךְ מִזֶּה דְּבָרָיו צָרִיךְ עִיּוּן, וְאַף שֶׁנִּסְתַּיֵּעַ מִלְּשׁוֹן הַשּׁוּר שֶׁכָּתַב שֶׁאִם לֹא הִזְכִּיר מַה שֶּׁחִיְּבוּ חֲכָמִים לְהַזְכִּיר לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, עַל כָּרְחֲךָ דְּהוּא קַאֵי רַק אַאֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה וְעַל בְּרִית וְתוֹרָה שֶׁכָּתַב בְּתַחִלַּת הָעִנְיָן:

* **מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. עַיֵּן בְּחַיֵּי אָדָם** (ח"א כלל מז סי"ד) **שֶׁכָּתַב דְּאִם מִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָמַר בְּרִית וְתוֹרָה צָרִיךְ לַחֲזֹר,** וְעַיֵּן שָׁם בִּנְשָׁמַת אָדָם (אות ג) טַעֲמוֹ דִּזְכִירַת בְּרִית וְתוֹרָה בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן הוּא דְּאוֹרַיְיתָא, מִדּוֹסְפוֹת בְּרָכוֹת כ' עַמּוּד ב' (ד"ה נשים) עַיֵּן שָׁם. **וְלֹא בְּרִירָא דָּבָר זֶה, דִּיֵּשׁ עוֹד רִאשׁוֹנִים שֶׁפּוֹטְרִים דְּהוּא דְּרַבָּנָן,** עַיֵּן בְּחִדּוּשֵׁי רַבֵּנוּ אַהֲרֹן הַלֵּוִי הַנִּדְפָּס מֻחְדָּשׁ עַל הָרִי"ף דִּבְרָכוֹת (פקדת הלוים מט.) שֶׁכָּתַב דִּבְרִית וְתוֹרָה בִּבְרָכַת הָאָרֶץ וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד בִּבְוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הֵם דְּרַבָּנָן, וְכֵן כָּתַב בְּשִׁיטָה מְקֻבֶּצֶת (ד"ה והמילה) שָׁם, גַּם מִלְּשׁוֹן הַבַּיִת יוֹסֵף (ד"ה ומ"ש רבינו תרואה) מוּכָח דְּהוּא סְבִירָא לֵיהּ דְּהַזְכָּרָה הוּא מִדְּרַבָּנָן [וְעַיֵּן בִּפְרִי מְגַדִּים (א"א סק"ג)], **וְאִם כֵּן כְּשִׁנְסְתַּפֵּק לוֹ אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר. וְדַע עוֹד דִּלְדִידָן שַׁנְּפָה בִּרְכַּת הַמָּזוֹן שְׁגוּרָה בְּפִי הַכֹּל אֵין שִׂכְיַח דָּבָר זֶה כְּלָל, דְּאִם סָפֵק לוֹ אִם אָמַר תְּלִינַן בְּנַדַּאי דְּסִרְכֵיהּ נָקִיט וְאָתֵי, וְכִדְאֵיתָא לְעֵיל בְּסִימָן ס"ד סָעִיף ד':**

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

בָּהּ בְּרִית וְתוֹרָה הַיְנוּ הָעִנְיָן שֶׁל בְּרִית וְתוֹרָה כְּמוֹ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים עַל בְּרִיתְךָ וְכוּ', לֹא תֵּבוֹת מַמָּשׁ: **ג (ו) אִם לֹא הִזְכִּיר וְכוּ'.** וְהָא דְּלֹא הִזְכִּיר הַמְחַבֵּר אִם לֹא אָמַר 'אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה' דְּמַחֲזִירִין אוֹתוֹ כִּדְאֵיתָא בְּשַׁ"ס (מח:), דְּהָא מִלְּתָא דְּפִשִׁיטָא הִיא דְּהָיְה עִקַּר בִּרְכַּת הָאָרֶץ, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְעִנְיַן בְּרִית וְתוֹרָה נַמִּי מַחֲזִירִין אוֹתוֹ [אֲלִיָּה רַבָּה (סק"ה)]: **(ז) בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ וְכוּ'.** שֶׁעַל יְדֵי בְּרִית נִתְּנָה הָאָרֶץ לְאַבְרָהָם בְּפָרָשַׁת מִילָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז ח) 'וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ' וְגוֹ', וּבִזְכוּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת יָרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח א) 'לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ' וְגוֹ', וְאוֹמֵר (תהלים קה מד-מה) 'וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם וְגוֹ' בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו' וְגוֹ': **(ח) מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.** הַיְנוּ (פ) לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, דִּכְווֹתְהוּ שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת רִאשׁוֹנוֹת חֲשׁוּבוֹת כְּאַחַת, כֵּן כָּתַב מָגֵן אַבְרָהָם לְקַמָּן בְּסִימָן קפ"ח סָעִיף קָטָן ח', וְעַיֵּן בְּמַה שֶׁכָּתַבְנוּ שָׁם (בי"ח ל' ד"ה לראש) בָּזֶה בְּשֵׁם שְׁאָר אַחֲרוֹנִים: **(ט) דְּנָשִׁים לָאו וְכוּ'.** בָּאֶמֶת לָאו בְּנֵי תּוֹרָה נִינְהוּ גַּם כֵּן, וְהָא דְּחַלְּקִינְהוּ לִשְׁתַּיִם מִשּׁוּם דַּעֲבָדִים אִיתַּנְהוּ בִּבְרִית. וּמִכָּל מָקוֹם בְּיָמֵינוּ נָהֲגוּ הַנָּשִׁים לוֹמַר גַּם כֵּן עַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ וְכוּ', וְהַכַּוָּנָה עַל בְּרִית הַזְּכָרִים שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ, וְכֵן תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ עַל לִמּוּד הַזְּכָרִים שֶׁבִּזְכוּת הַתּוֹרָה וְהַבְּרִית נָחֲלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ, וְעוֹד שֶׁגַּם הַנָּשִׁים צְרִיכוֹת לִלְמֹד מִצְוֹת שֶׁלָּהֶן לַיֵּדַע הֵיאַךְ לַעֲשׂוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִימָן מ"ז (סי"ד ובי"ח ל' ד"ה נשים): **ד (י) בְּבוֹנֵה וְכוּ'.** מִפְּנֵי שֶׁעַל יְדֵי דָּוִד נִתְקַדְּשָׁה יְרוּשָׁלַיִם, וְגַם שָׁאֵין נֶחָמָה גְּמוּרָה אֶלָּא בַּחֲזָרַת מַלְכוּת בֵּית דָּוִד לִמְקוֹמָהּ:

א (א) מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִיּוּם וְכוּ'. עַיֵּן לְקַמָּן בְּסִימָן רט"ו (ס"א):
ב (ב) וְנִרְאֶה דְּדַוְקָא וְכוּ'. וְיֵשׁ מְיַשְּׁבִין (ט) הַמִּנְהָג מִטַּעַם אַחֵר, שֶׁלֹּא חָשְׁשׁוּ לְזִלְזוּל בְּרָכָה רְבִיעִית אֶלָּא בִּימֵיהֶם שֶׁהָיוּ הַפּוֹעֲלִים הוֹלְכִים לִמְלַאכְתָּם כְּשֶׁשּׁוֹמְעִים אָמֵן שֶׁאַחַר בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם (שֶׁלֹּא חִיְּבוּם חֲכָמִים בִּבְרָכָה רְבִיעִית מִפְּנֵי בְּטוּל מְלַאכְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת), לְכָךְ הָיָה צָרִיךְ לַעֲנוֹת אָמֵן בְּלַחַשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ הַפּוֹעֲלִים וְיֵכִירוּ

שַׁעַר הַצִּיּוּן

ג (ס) נִרְאֶה לִי דְּהַיְינוּ דַּוְקָא כְּשֶׁנִּזְכַּר אַחַר שֶׁהִתְחִיל רַחֵם נָא, דְּלֹא עָדִיף מֵהַזְכָּרַת יַעֲלֶה וְיָבוֹא בִּבְרָכַת רְצֵה כְּשֶׁשָּׁכַח דְּיָכוֹל לוֹמַר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל תִּבֶּת מוּדִים, וְהָכִי נַמִּי יַזְכִּיר בְּרִית וְתוֹרָה קֹדֶם רַחֵם נָא, אֲבָל בְּאֶמֶת זֶה הַדִּין דְּיַעֲלֶה וְיָבוֹא גוֹפָא גַּם כֵּן לֹא בְּרִירָא כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל בְּסִימָן קי"ד בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ד"ה בלא) עַיֵּן שָׁם וְצָרִיךְ עִיּוּן:

ב (ס) דַּרְכֵי מֹשֶׁה (אות ב) בְּשֵׁם הָרִאשׁוֹן וּבֵ"ח (סי"ג) וְכֵן כָּתַב הַגְּרַ"ז (ס"ב):

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah